

Groei naar volwassenheid

Sieth Delhaas

In opdracht van Centrum Nieuwe Ypelaar te Breda, 19 april 2001

Binnen de serie het 'benutten van kernkwaliteiten' mag ik als zesde de lezingencyclus afsluiten met mijn thema: groeien naar volwassenheid.

In de folder lees ik als inleiding op de cyclus de regels:

'Van onze geboorte tot onze dood nemen we elke dag onszelf mee. Hoe gaan we om met onze beste kwaliteiten? Hoe voorkomen we, dat ze, die beste kwaliteiten, tegen ons gaan werken?'

'We nemen onszelf mee' en 'hoe voorkomen we dat onze kwaliteiten tegen ons werken?'

In deze beide zinnen lees ik een soort scheiding. Of we, ik, iemand anders is dan onszelf, mijzelf. Alsof ik niet een geheel ben. Alsof onze kwaliteiten niet onafscheidelijk bij ons behoren?

Kunnen onze kwaliteiten tegen ons werken?

Het lijkt onmogelijk. Toch denk ik dat wij het in ons leven regelmatig ervaren dat er dingen met ons gebeuren, van binnenuit zelfs lijken te gebeuren, die we zelf niet willen. Alsof we er geen greep op hebben.

U/jullie hebben intussen al ontdekt wat je doel in je leven is aan de hand van Loek Knippels' lezing. Gerry Jochems heeft jullie mee op zoek genomen naar je eigen levensverhaal. De ruimte voor levensgevoelens heeft Aai Karmans jullie, vermoed ik, wel bij kunnen brengen. In het rijtje ontbreken, jammer genoeg, de thema's van Christa de Wit 'kernkwaliteiten en visie op religie' en wat Ina Tanis wilde doen, 'Dood, gewoon praten over dood.'

Deze thema's lezend heb ik me wel de vraag gesteld: wat kan ik daar nog aan toevoegen? Als je al die thema's hebt gehad dan heeft die groei naar volwassenheid al geweldige impulsen gekregen.

Zelfoefening

Ik wil graag met jullie de ochtend beginnen met een zelfoefening. Om in mijn thema te komen. Ik wil beginnen met te kijken naar onze levensfasen. Het leven kun je in allerlei fasen verdelen. De eerste fase als de jeugd, de tweede fase als het arbeidzame leven en de derde fase: de ouderdom. Dat zijn drie grote stappen.

Er bestaat ook een indeling in fasen van telkens zeven jaar. Daar achter ligt de gedachte, dat alle menselijke cellen in zeven jaar zich hebben vernieuwd en dat hij / zij een ander mens is geworden.

Jij bent sterk

Ik ben kwetsbaar

Jij bent slim

Ik weet niet hoe het moet

Jij begrijpt het

Ik snap er geen bal van

Jij kan het allemaal

Ik ben waardeloos

In deze zelfoefening wil ik uitgaan van die levensfasen van zeven jaar.

Mijn vraag aan jullie is: wil je voor jezelf nadenken en noteren welke belangrijke gebeurtenis, gedachte, welk gevoel er in elke levensfase is geweest waarvan je achteraf hebt kunnen zeggen: aan die gebeurtenis, aan die gedachte, aan die ervaring ben ik gegroeid, Daaraan heb ik iets gehad in mijn volgende levensfase.

We nemen daar enige tijd voor 15 - 20 min.

Opschrijven. Even over praten of je nieuwe ontdekkingen hebt gedaan. Misschien een begin voor het gesprek straks. Niet de bedoeling dat we dat alles uitwisselen. Wel een oefening voor jezelf. Ter ondersteuning van mijn inleiding.

Hoe groeit een mens tot volwassenheid?

Het perspectief van mijn inleiding kies ik vanuit het achterom zien. En vanuit dat achterom zien naar de toekomst.

Ik wil dat doen vanuit de cultuurhistorische invalshoek en de filosofische.

En omdat ik ook theologie heb gestudeerd, zal de religieuze invalshoek wel het draagvlak zijn van deze ochtend.

Waar gaat het om in de volwassenheid?

Wat is de betekenis van het woord volwassenheid? Vol, vullen, wassen, toenemen, groeien, vermeerderen, hoog, tot volle wasdom komen. Groeien naar volwassenheid is dus eigenlijk een dubbel zeggen van groeien naar volle groei. Helemaal uitgegroeid zijn hoe je als mens behoort te zijn. En dan niet zo maar een mens in het algemeen. Nee, uitgegroeid tot die specifieke mens die jij bent. Met al die kwaliteiten die in jou zijn 'ingebakken' als wezen. Je kunt ook het woord scheppen gebruiken; die jou zijn 'ingeschapen'. Je hoort daar komt dat stukje religieuze tevoorschijn. Als je zegt ingeschapen dan zeg je daarmee tegelijkertijd dat je veronderstelt dat je een geschapen mens bent.

Zo tekenen woorden je gedachten. Je wezen. Zo brengen je woorden datgene naar buiten wat je wezenlijk bent. Of wie je zou willen zijn.

Ik wil eerst met jullie kijken naar een ander stukje. Onze volwassenwording voltrekt zich niet op zichzelf. Niet op haar eentje. Onze volwassenwording speelt zich af in de context/wereld om je heen/allerlei verbanden. Onze volwassenwording speelt zich niet af in Rusland of in Afrika, maar in Nederland. Misschien hebben sommigen van jullie een deel van je leven doorgebracht in een ander land, een heel andere cultuur, maar de meesten toch hier in Nederland. Daarom noem ik twee tegengestelde voorbeelden. Denk maar eens na: hoe zou jouw leven zich hebben ontwikkeld als je in Rusland had gewoond?

Of als zwarte mens in een Afrikaans land? Denk je dat eens even in. Dat kunnen we niet eens. Want ons voorstellingsvermogen met de bijbehorende geuren, smaken, prikkels, gevoelens verschillen zo hevig, dat wij ons niet echt kunnen inleven in wat een mens in een andere cultuur ervaart.

Vertellen over mijn maand in Uganda en dat daar heel andere emoties zijn aangeboord.

Wij gaan er dus gewoon vanuit dat wij volwassen worden in Nederland. We zijn allemaal in onze tweede of derde levensfase. Dat betekent dat wij van een bepaalde tijd zijn. Wij zijn geboren lang voor, tijdens of misschien vlak na de Tweede Wereldoorlog. Dat wil zeggen, dat de tweede WO een factor is in ons leven. En dat deze ingrijpende gebeurtenis verantwoordelijk is voor het opgang komen van allerlei processen. Onze groei is gekenmerkt door allerlei processen: door welvaart, modernisering, secularisering, individualisering, vrouwenemancipatie, van het niet op gang gekomen zijn van de mannenemancipatie enzovoorts zijn we met z'n allen terechtgekomen in het tijdperk dat het postmodernisme wordt genoemd. De tijd waarin de ideologieën van de laatste eeuw, en men denkt ook wel de ideologie van het christendom voorbij is.

De levenslopen van ons als Nederlanders heeft plaatsgehad in het licht van allerlei maatschappelijke veranderingen. En die maatschappelijke veranderingen hebben verandering van gevoelens teweeg gebracht, van bewustzijn, van een anders kijken naar de dingen om je heen, het anders jezelf ervaren als onze ouders het op onze leeftijd deden, het anders kijken naar, ervaren van God/god. Onze visie, ons kijken, ons perspectief is veranderd geleidelijk aan tijdens ons eigen leven. Soms is het met schokken gegaan.

In de aankondiging van deze ochtend staat dat alle levensfasen eigenlijk worden gekenmerkt door een soort uittocht. Een exodus uit oude verbanden naar nieuwe situaties.

Ik blijf nog even bij die maatschappelijke ontwikkelingen. Ik ben op dit moment bezig aan een onderzoek naar de ervaringen van 50+ vrouwen. Naar hun levenslopen in het kader van ouder worden. En ik ontdek dat er in de levenslopen van vrouwen die bijvoorbeeld vlak voor de oorlog zijn geboren en daarna, er tussen elke tien jaar zulke grote verschillen zitten (zie sociologisch onderzoek van de levenslopen), dat dat bijna schokkend is.

Het verschil tussen het huisvrouw-zijn, de vanzelfsprekendheid daarvan, een generatie van geboren na 1945, de huidige babyboomers. Hun studiemogelijkheid is veel groter, vaak hogere inkomens. De generatie daarvoor, dus geboren rond 1940 wordt wel de verloren generatie genoemd. En, de vraag in mijn onderzoek: hebben die latere generaties begrip voor de situatie waarin die vrouwen toen leefden? (Zie het voorbeeld hoe staatssecretaris. Elke ter Veld reageerde op de aanklacht van de weduwen tegen de veranderingen van de WVV.)

Verskil van kijken naar die ouderen. Als je een programma op de t.v. ziet van ouderen in een verpleegtehuis, dat je je daar bijna niet mee kunt identificeren. Het zijn ouderen uit een periode waar de 'inspraakperiode' van de jaren zestig aan voorbij is gegaan de vrouwen die 'de emancipatieperiode' van de jaren zeventig zich niet meer hebben toegeëigend. Ze worden 'anders' oud, zijn anders 'oud' geworden dan het proces waarmee u en ik bezig zijn.

Dat geheel andere verloop van groei naar volwassenheid legt een zware claim op de onderlinge verhoudingen tussen de generaties in begrip voor elkaar en gevoelens voor elkaar.

Overdracht

Onze groei naar volwassenheid wordt in de eerste plaats gekenmerkt door wat wij hebben overgedragen gekregen van de oudere generaties. Onze ouders, onze grootouders, de ouderen in het algemeen om ons heen. Dat gebeurde grotendeel binnen de familie, de buurt vroeger, denk ik, veel meer dan tegenwoordig. Tegenwoordig spelen allerlei media daarin een veel grotere rol. Dus alleen al dat aspect geeft aan dat onze kinderen en kleinkinderen andere overdrachten krijgen dan wij.

Naast die overdrachten binnen klein verband zijn er de collectieve overdrachten. Je zou dat een soort 'kapitaal' kunnen noemen. Een overdracht die gebeurt op financieel, economisch, sociaal, cultureel en op onderwijsterrein.

Voorbeelden:

- de kinderbijslag die de ouders krijgen om het kind groot te brengen;
- de musea, het speelplaatsje in de buurt, het onderwijs dat klaar staat voor het opgroeiende kind;
- de culturele omgeving, die ons allemaal ter beschikking staat.

Het is samen een collectief kapitaal waarmee we onmiddellijk in aanraking komen wanneer we geboren zijn.

Als we het leven in drie fasen verdelen:

1. dan vindt de overdracht in de vorm van zorg, liefde, aandacht e.d. **in de eerste levensfase** vooral plaats van de oudere naar de jongere generatie. De jongere generatie ontvangt van alle kanten uit het collectieve kapitaal.
2. In de **tweede levensfase** is er de tijd voor arbeid en de opvoeding en is er de overdracht naar de jongere en naar de oudere generaties. De zorg voor kinderen en ook vaak de zorg voor de oude ouders. In collectieve zin is er bijvoorbeeld de bijdrage van de arbeidende generatie aan de AOW, ANW..

3. In de **derde levensfase** is er een overdracht van niet meer actieve, d.w.z. ouderen die niet meer aan het arbeidsproces deelnemen of geen eigen verplichtingen (de huisvrouw, moeder) meer hebben naar de wel actieven. Dat kan zijn in de vorm van onbetaalde kinderopvang, het doorsluizen van vermogen naar de jongere generatie.

In diezelfde generatie is er ook het ontvangen van overdrachten van informele zorg van degenen uit de tweede levensfase en de AOW als collectief kapitaal

Tegenwoordig wordt al gesproken over een **vierde levensfase**. Dan gaat het over de niet-meer-actieven die gezondheidsproblemen hebben. Zij zijn de ontvangenden van de jongere generaties. Zij maken aanspraak of kunnen aanspraak maken op de informele zorg van de familie en ze maken aanspraak op extra gezondheidszorg en AOW etc. In het boek over de levenslopen wordt niets gezegd over overdracht van de 4^e levensfase naar de jongeren. Ik denk dat daar wel degelijk sprake van is. Door voor mensen te zorgen in zijn/haar meest hulpeloze en afhankelijke positie ontvangt de jongere generatie grote waarde door te ervaren dat het zorgen-voor belangrijk is.

Verborgen in dit schema zit nog iets anders: na WOII hebben oudere generaties veel geïnvesteerd in jongeren op het gebied van onderwijs.

Er hebben ook veranderingen plaats gevonden in het soort van overdracht. Een heikel onderwerp: door de vrouwenemancipatie en het deelnemen aan betaalde arbeid door vrouwen vindt er minder zorgoverdracht plaats naar de jongste generatie in de eerste levensfase en naar de ouderen in de derde levensfase. Als nadelige factor moet er bij worden genoemd dat de mannenemancipatie niet op gang is gekomen en mannen niet deelnemen aan de toegenomen vraag naar zorg van hun kant.

Er vinden wel meer overdrachten plaats in de collectieve sfeer: bijvoorbeeld meer afdrachten in geld om zorg te betalen en de AOW die betaalbaar blijft.

Doorslaggevend voor ieder mens is haar/zijn positie in de eigen levensloop. Op welke manier is die levensloop verweven met alle veranderingsprocessen die de laatste 70 jaar hebben plaats gevonden in onze maatschappij? In de grote wereldpolitiek die ook ons leven beïnvloedt?

Verhalen vertellen

Om daar achter te komen vind ik het zo geweldig belangrijk om elkaar verhalen te vertellen. Je eigen levensverhaal. Wat word je wijzer van dat verhaal van die ander? Is dat interessant? Ja. Ik heb zelf veel verhalen gehoord. Als er ergens een vruchtbaar gebied was voor levensverhalen is dat geweest in de tijd van de 70-er en 80-er jaren. Toen vrouwen in hun samenscholingen in het kader van vrouwenemancipatie, vrouwenstrijd of feminisme elkaar hun verhalen begonnen te vertellen. En nu, nu ik met dat onderzoek over

vrouwen-50+ bezig ben, zie ik dat het belangrijk is in onze derde levensfase naar jongere generaties toe om daarmee door te gaan.

We hebben als vrouwen vooral onze verhalen aan elkaar verteld. Omdat de meeste vrouwen onzeker waren. Dat hun verhaal niet belangrijk was, dat het vanzelfsprekend was, dus hoefde het niet verteld te worden, enzovoort

Nu denk ik dat ook de tijd aangebroken is in die derde levensfase om elkaar, mannen en vrouwen hun verhalen te laten horen. Hoe zijn onze levens zo anders verlopen. Hoe ging dat eigenlijk?

Had jij erg in die andere rolpatronen? Wat heb je daar voor voordeel bij gehad? Welke schade heb je daarbij opgelopen?

Die dingen hardop zeggen tegen elkaar.

In mijn boek 'Vrouwen van dagen' zijn er in het hoofdstuk 'welzijn' twee thema's die belangrijk zijn voor de groei naar volwassenheid. Of eigenlijk drie. De derde dreig ik steeds te vergeten. De eerste twee zijn: 'het verleden onder ogen zien'. Wij komen uit de generaties van de zwijgcultuur. Over veel zaken sprak men niet. Dat wil niet zeggen dat dat nu voorbij is. Er zijn nu nog jonge mensen die zo leven omdat de buurt, de streek waarin zij wonen hen dat oplegt. In die streken, ook in Nederland, moeten die humane veranderingsprocessen nog beginnen. Het verbaast me altijd dat diezelfde bewoners van die streken in hun werk gebruik maken van de meest geavanceerde technologische middelen, maar dat ze op gewoon menselijk vlak vaak nog een halve eeuw achterlopen. De onderlinge openheid heeft hen nog niet geraakt.

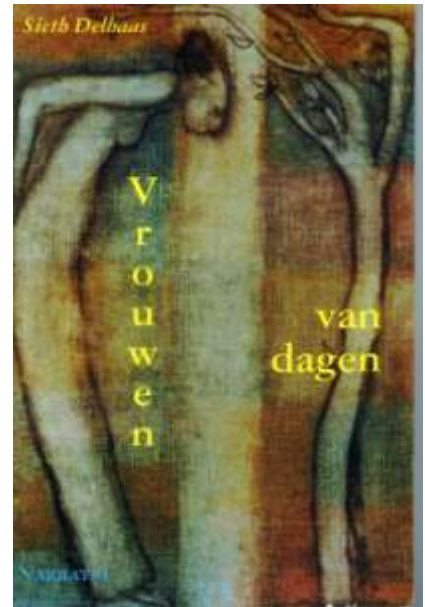
Bij veel mensen heeft de uittocht, de exodus uit de zwijgcultuur wel plaats gevonden.

U weet het woord exodus is ontleend aan de geschiedenis van het volk Israël uit Egypte. Aan die exodus zijn een aantal kenmerken verbonden: er is een situatie, een ervaring van onderdrukking, slavernij, dus een niet volwaardig leven, er komt een boodschapper vertellen wat de mensen zouden moeten doen om uit die situatie te geraken. Het kernpunt is: deze mensen moeten hun eigen leven onder ogen durven zien. Ze moeten besluiten het land, de situatie van onderdrukking te verlaten. Tegelijkertijd maken ze kans om teruggehaald te worden, met geweld soms. Voordat ze de vrijheid bereiken moeten ze een tijd trekken door een droog land, een woestijn met veel tegenslagen. Dan pas wacht de nieuwe levensfase.

Als een mens de moed heeft het verleden onder ogen te zien, dan brengt dat vaak veranderingsprocessen op gang die de kenmerken dragen van die uittocht. Met moeite en pijn. Maar een verleden opruimen is een voorwaarde om bij je eigen 'kernkwaliteiten' te komen. Opnieuw: Als je je in je leven niet bewust bent geworden van zo'n overgangsfase blijven er 'niet verwerkte gebeurtenissen' hangen. Of ze misschien voor het eerst van je leven te ontdekken. Dan kan de groei naar volwassenheid doorzetten. Dan pas kom je achter alle gaven en charisma's die je in je mee draagt.

Omgaan met

Het tweede thema in mijn boek dat belangrijk is voor groei naar volwassenheid is 'omgaan met teleurstellingen en tegenslagen'. Kenmerkend zijn ze voor ieder leven. Je hebt geen pech als je teleurstellingen en tegenslagen (tt) hebt in je leven. En laat je niet wijs maken dat anderen geen of minder tt hebben dan u en ik. Er zijn ook tt die anderen niet zien, maar die jou net zo goed te pakken hebben als heel zichtbare. Zichtbaar is veel ziekte in je leven. Je baan verliezen. Je geliefde. Je vee kwijt raken. Noem maar op. In feite is het zo dat groeien naar volwassenheid niet kan zonder tt. Ze behoren bij en zijn elementen in het proces van uittocht. Als je die ervaringen van tt negeert, ze uitpoetst, met pillen of drank onderdrukt

dan ervaar je die uittocht niet. Wel heb je grote kans dat je lichaam zich meldt via pijn, ziektes, kwalen. Blijf je zitten waar je zit. Naar je groei naar volwassenheid heb je het nakijken. Je blijft steken. En dan: wat wordt er van j?. Hoe verloopt dat leven dan?

Het derde punt wat ik telkens dreig te vergeten is: het ongeleefde leven.

Ik heb dat thema van iemand anders geleerd. Daarbij valt te denken aan die elementen in je leven die je gemist hebt. Dat waar je verlangen naar uitging en wat je niet hebt kunnen krijgen, om welke reden dan ook: het beroep waarvan je droomde, de geliefde waarmee je zeker gelukkig zou zijn geworden, de kinderen die jou niet gegund waren. Het zijn de grote verlangens, die langzaam gestorven zijn. Of nog leven en ergens diep verzonken in ons bewustzijn wachten.

Durven we die stukjes ongeleefd leven onder ogen te zien?

Of misschien weer tot leven te brengen. Wat doe je met zo'n verlangen?

Moet een verlangen uitgebannen worden? Mag je het blijven koesteren?

Kan het vruchtbaar gemaakt worden zodat het bijdraagt aan je groei naar volwassenheid?

Toekomst

In het begin heb gezegd dat ik met dit onderwerp van groeien naar volwassenheid bezig wil zijn vanuit het perspectief van het achterom zien. Dat laten we nu achter ons.

Ik wil nu vanuit dat achterom zien naar de toekomst.

Onze toekomst. We weten niet hoe die er zal uitzien. Evenmin hoe lang de toekomst is.

Met mijn bezig zijn met ouderdom, het schrijven van het boek, het nadenken en lezen over de derde levensfase, het oud zijn - wanneer begint dat - , heb ik langzamerhand een andere houding aangenomen tegenover oud-woorden.

Niet dat ik voordien daar enige houding tegenover had. Eerlijk gezegd had ik voordat ik mijn boek begon te schrijven er niet echt over nagedacht. Ik sprak vanaf 1993 tot 1998 met andere vrouwen over de thema's, maar ik vond dat het mij nog niet aanging omdat ik nog druk was, veel werk had, gezond en fit was. Toen gebeurden er twee dingen: zeer ingrijpend. En dat heeft mijn levensperspectief opnieuw veranderd. Het was al vaker veranderd, maar op deze leeftijd van rond de zestig jaar, heeft het een ander effect dan wanneer je 40 bent.

Ik ben mij niet intensiever of anders bezig gaan houden met ouder worden. Niet als een nieuwe of volgende levensfase. Ik ben het meer als een continuïteit van het leven zelf gaan zien. Van het geleefde leven. Werkelijk een tijd van oogsten. Het volgroeien. En zelfs, maar dat wil ik nog verder doordenken, van een doorgroeien in relatie tot een 'leven', hoe dan ook, na de dood. Hoe en wat dan ook.

Ik weet dat ik me nu op glad ijs begeef.

Voor dat kijken naar de toekomst heb ik gebruik gemaakt van een boek dat net uit is en waarover ik een aantal lezingen heb gevolgd. Het heet 'Passie en persoonlijkheid' en het gaat over het begrip verlangen. Verlangen wordt hier omschreven als iets dat een brug slaat tussen werkelijkheid en ideaal. Verlangen is datgene wat onze dromen verbindt met het leven van nu. Dat kun je ook zeggen.

En dit gegeven: verlangen als brug tussen werkelijkheid en ideaal zou een hulpmiddel kunnen zijn, of misschien wel de basis van ons kijken naar de toekomst. Welke leeftijd je ook hebt.

Het lijkt er op dat we verlangen als brug tussen werkelijkheid en ideaal als de garantie voor onze groei naar volwassenheid kunnen zien.

Onze menselijke werkelijkheid, ons leven van alledag is eigenlijk een spanning tussen werkelijkheid en ideaal. Altijd gaan onze verwachtingen de werkelijkheid te boven. Ik dacht het jl. zondag bij het zien van de paastafel van mijn zusje bij wie ik logeerde. Een paastafel zoals ik die zelf dekke toen de kinderen nog klein waren. We ervaren een tekort, een gemis. Voortdurend. En we verlangen naar de opheffing van dat gemis.

Tegelijkertijd weten we dat het nooit zal worden opgeheven. Want meestal kunnen we nauwelijks omschrijven waar we naar en wat we verlangen. Dit tekort en dat gemis is, zeggen de schrijvers, filosofen, van dit boek, onze meest kenmerkende levenservaring, want we hebben toch een zekere voorstelling van ons ideaal. En dat ideaal is een boeiend of bloeiend leven. Die hoop wordt iedere keer nog aangemoedigd door allerlei momenten van geluk. Slechts momenten. Momenten waar het gedroomde met de werkelijkheid samenvalt. Zulke momenten van geluk maken ons even zorgeloos, voeden het weten dat het ideaal er mag zijn. Dat het verlangen redelijk is. Zonder verlangen is er geen mogelijkheid voor geluk.

‘Geluk’ kan ons toevallen, maar we kunnen het nooit afdwingen. Zonder verlangen is er geen mogelijkheid voor ‘geluk’. Of die mogelijkheid werkelijkheid wordt, is nooit bij voorbaat zeker. Het blijven verlangen van mensen, terwijl ze weten dat hun verlangen nooit definitief bevredigd kan worden, maakt mensen kwetsbaar. Soms zouden mensen hun verlangens ook wel op willen geven. Om zodoende de spanning te verkleinen die er altijd bestaat tussen werkelijkheid en ideaal. Het ideaal dus opgeven? Wanhoop. Passie als motor van het verlangen.

De schrijvers van het boek beschouwen passie niet als een negatief gegeven, zoals dit begrip in onze - westerse christelijke - cultuur vaak wordt gezien. Zij beschrijven passie als geestdrift, als basisenergie. Als voorwaarde voor het leven. Passie is een positieve maar kwetsbare gedrevenheid. Passie als hartstocht kan ook in uitersten raken, waarin de mens zichzelf en/of anderen kwetst. In onze christelijke cultuur had/heeft passie geen goede naam. De kunst van het verlangen is echter het vinden van de juiste maat. Het gaat er om passie vorm te geven. Het vinden van een goede, mooie en gepaste vorm van passie vraagt wijsheid. Of resulteert in wijsheid.

U ziet, langzaam komen we via de weg van het beschrijven van passie als basisenergie, als geestdrift in de juiste vorm naar de volwassen-ording waarover wij het willen hebben deze ochtend.

Toewijding

Wij leven in een tijd dat om ons heen van alle kanten wordt gesuggereerd en ons de illusie wordt aangereikt dat ons verlangen naar een boeiend of bloeiend leven wel degelijk te bevredigen is. Dat de versmelting van werkelijkheid en ideaal wel mogelijk is. En dan worden ons als mogelijkheden aangereikt maatschappelijk succes, geld, consumptie, allerlei vormen van amusement, seks. Het gevaar is, dat we ons bij het vormgeven van ons verlangen kritiekloos laten leiden door de spectaculaire creaties die de commerciële markt ons

voorspiegelt. De ene hype na de andere wordt gecreëerd. Alles met een beroep op onze menselijke verlangens. Het verlangen werkelijkheid en droom/ideaal samen te laten vallen. In een voortdurende staat van geluk te raken.

Het blijken drogredenen. (zie hier de associaties met drogen/drugs) Want, ik heb het eerder gezegd: meestal kunnen we nauwelijks omschrijven waar we naar en wat we verlangen. Dit tekort en dat gemis is juist onze meest kenmerkende levenservaring.

De schrijvers wijzen ons op een ander belangrijk punt. En dat punt is, waarmee ik mijn inleiding begon: wij leven als persoonlijkheden in een context die ons heeft bepaald. Wij zijn letterlijk mensen-van-deze-tijd. Onze passie is cultureel bepaald. Onze verlangens hebben een tijdgebonden stijl. Neem de passie van reizen. Wie kan een tijdperk noemen dat gewone mensen zoals de doorsnee reiziger is, in zulke grote getale verre reizen konden maken? Het verlangen naar steeds verdere reizen is een tijdgebonden passie, die alles heeft te maken met de welvaartstijd waarin wij leven.

Waar het op aan komt is dat we voldoende kritisch afstand houden om te kunnen beoordelen of ons verlangen echt wordt aangesproken. Of wordt ons verlangen door alle commerciële reclameverleidingen vervormd tot een dwangmatige behoefte?

Als het gaat om verlangen, bijvoorbeeld het verlangen naar een bloeiend leven op weg naar volwassenheid gaat het in de eerste plaats om het eigen leven. 'Zelfzorg' noemen de schrijvers dat. Toewijding aan zichzelf. Het risico is echter dat deze zelfzorg, hoe noodzakelijk deze ook is, blijft steken in een zeker platvloers egoïsme.

Dit gebeurt wanneer het meest wezenlijke kenmerk van het menselijk leven wordt vergeten: het in dialoog gaan met de dingen, de mensen om mij heen. De filosoof Taylor heeft daarover gezegd: 'Om mijn leven betekenis te geven, moet ik mijn identiteit toetsen tegen de achtergrond van de dingen die er toe doen. Bijvoorbeeld tegen de achtergrond van de geschiedenis, de natuur, de samenleving, de politiek, de derde wereld problematiek. Ook het huidige probleem: de mkz-besmetting en de Nederlandse eetgewoonten. Dat zijn de dingen om mij heen waartoe ik mij moet verhouden met in mijn achterhoofd mijn verlangen, mijn passie in mijn groei naar volwassenheid. Alleen als ik besta in een wereld waarin dingen die buiten mijzelf liggen een wezenlijke betekenis hebben, kan ik voor mezelf een identiteit vormen, die menselijk is. Naast het zorgen voor onze persoonlijke passies, onze levensvoorwaarden nemen we deel aan het uitvinden en tot stand brengen van algemene voorwaarden waaronder mensen, dus ook andere mensen dan ik zelf, een goed leven kunnen leiden.

Levenskunst, in de woorden het thema van deze ochtend uitgedrukt, groei naar volwassenheid veronderstelt dus naast zelfzorg ook: maatschappelijke betrokkenheid en sociale gevoeligheid. We zijn dan niet alleen bezig met het vinden van een manier van omgaan met de spanning, het verlangen die de kloof tussen realiteit en ideaal met zich meebrengt. Tegelijkertijd zijn we betrokken op het vinden van een gelijkwaardige en wederkerige verhouding met anderen.

Ik heb u twee invalshoeken laten zien van groei naar volwassenheid.

- De eerste is onze persoonlijke levensloop met de overdrachten ` tussen generaties van zorg, verantwoordelijkheid betrokkenheid enerzijds;

En anderzijds de 'kapitaal'-stromen die uit het collectief van onze samenleving tussen ons en onze generaties heen en weer stromen. Kort gezegd: hoe onze levens persoonlijk en algemeen verlopen.

- De tweede invalshoek is hoe wij vanuit een eigen innerlijke passie of geestdrift de spanning van ons verlangen uithouden. Hoe wij het verlangen in standhouden om uit te groeien naar volwassen-ording.

Vanuit die houding oud-worden betekent voor mij een ander beeld dan dat van oud geworden aan het eind van een leven dat gelijk staat met afgetakeld zijn. Integendeel mijn verlangen is een doorgroeien in een levenshouding, die de betrokkenheid op het leven laat zien. Enerzijds. En ik vermoed, dat het anderzijds een uitzicht biedt op een levenseinde dat geen levensvreemd verschijnsel is, maar uiteindelijk erkenning vindt als behorend-bij het leven. Behorend bij de groei naar volwassenheid.

Maar misschien loop ik daarmee wat te ver vooruit.

Wat mij voorlopig voor ogen staat is, wat ik aan het eind van mijn laatste hoofdstuk in mijn boek *Vrouwen van dagen* heb geschreven:

'Mijn zoektocht' voortzetten en dat is een zoektocht naar een manier waarop vrouwen, maar dat geldt natuurlijk evengoed voor mannen, met zoveel woorden uitdrukking gaan geven aan hun verlangens, wensen en voorkeuren voor ouder worden. Dit is mijns inziens bovendien een noodzakelijk vervolg op de traditie van samenscholen, luisteren en spreken, die in de jaren zeventig vanuit de vrouwenbeweging is ontwikkeld: verhalen vertellen.

Ik bedoel daarmee, wat Selma Sevenhuijsen zegt over de feministische thema's in de jaren zestig en zeventig, die werden geformuleerd in een lange discussie tussen vrouwen waar ze bij elkaar kwamen, of waar ze over schreven.

Ik zie deze dag als een van die mogelijkheden en plekken, waar wij als ouder wordende vrouwen, vanuit die traditie van de vrouwenbeweging, willen spreken over thema's die betrekking hebben op ons ouder worden en ons oud-zijn vorm zullen geven.

Literatuur:

- Aart C. Liefbroer en Pearl A. Dijkstra, *Levenslopen in verandering. Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970.* (Den Haag 2000) pp. 11-12.
- Désirée Verweij en Frans Jaspers, *Passie en persoonlijkheid. De thematiek van het verlangen belicht vanuit de filosofie en de psychopathologie* (Assen 2001) 156-159.